Hogyan érvényesítheti az alkotmány a föld közfunkcióit?

TANKA ENDRE

Kulcsszavak: értékalapú birtokpolitika, fenntarthatóság, köztulajdon, a termőföld nemzeti vagyon minősége.

ÖSSZEFOGLALÓ MEGÁLLAPÍTÁSOK, KÖVETKEZTETÉSEK, JAVASLATOK

A történelmi korszakváltás a fenntarthatóság egyik létfeltételévé teszi, hogy a birtokrendben az állam közhatalmi beavatkozással érvényesítse a föld társadalom- és gazdaságszervező közfunkcióit. Ennek jogi pillére olyan alkotmányos intézmény lehet, amely a Magyar Állam területét alkotó termőföldet tulajdoni formájától függetlenül a nemzet vagyonának minősíti. Az állam az államterületét alkotó, földre fennálló alkotmányos önrendelkezési joga alapján valamennyi jogalanyra kiterjedően szabályozza és közérdekből korlátozhatja a termőföld-tulajdonszerzés és a földhasználat feltételeit.

Magyarország a földmoratórium uniós meghosszabbításával a közérdekű birtokpolitika megvalósítására további három évet nyert, és a föld nemzeti vagyonná minősítése alapján alkothatja meg a mezőgazdasági üzemszabályozást és az új értékelveket érvényesítő földvédelmi törvényt.

A FÖLD KÖZFUNKCIÓI ÉRVÉNYESÍTÉSÉNEK KORSZAKOS KÖVETELMÉNYE

A 21. század történelmi korszakváltása az emberiséget – együttható okfolyamat miatt – a civilizáció összeomlásával is fenyegeti. Ennek főbb összetevői: a globális éghajlatváltozás, a népességrobbanás, az energia- és élelmezési válság, a környezet- és természetrombolás, a társadalmi bomlással járó szegénység, az alapvető civilizációs értékek felszámolása. Az előrejelzések közül két drámai alaptény: egyrészt Európa népességének mintegy harmada, a túlélés parancsára, a jövőben új élettér elfoglalására kényszerülhet, másrészt 50 éven belül a termőföld előbb fogyhat el, mint a szén, a kőolaj és a földgáz. E folyamatban a *föld és az édesvíz mint természeti őselemek birtoklása és a hozzájuk fűződő élelmiszer-termelési képesség bármely nép túlélési feltétele.*

A történelmi kihívásra az Európai Unió az *ökoszociális létmodell* értékrendjével válaszolhat. E szerint a fenntartható növekedés hamis dogmáját a fenntartható visszavonulás (*Lovelock, 2006*) és a fenntartható fogyasztás (*Oláh, 2006*) követelményeinek kell leváltani, amelyek szakítanak véges bolygónkon a végtelen gazdasági növekedés abszurd tőkediktátumával. Ehelyett a gazdaság, a társadalom és a környezet igényei egyenrangúvá, a szükségletkielégítésben egyidejűvé kell hogy váljanak, mert az életminőséget és a fenntarthatóságot csak így helyezhetik az önpusztító fogyasztás mennyisége fölé. Az új modell, mint a társadalmi haladást segítő közösségi értékrend követése, *új, értékalapú és közérdekű birtokpolitikát* igényel, amely minőségével meghaladja a kelet-európai térségben két évtizede érvényesülő, egyoldalúan az eredeti tőkefelhalmozást szolgáló, haszonelvű birtokpolitikát. A változtatás kulcskérdése, hogy

a földszükségletek társadalmi kielégítése – a mindinkább kiélezett, relatív földszűkösség mellett – a föld alapvető, valós társadalom-gazdaságszervező közfunkcióit szolgálja, amelyek a földigények elosztását igazságos, közérdekű rangsorolás szerint biztosítják.[1]

A polgári kormány földprogramja (Pr) az EU keretében is döntőnek tartja, hogy az uniós tagállam a saját államterületét alkotó föld tulajdoni és használati rendjéről önrendelkezést gyakoroljon az állampolgárai közérdekében. Ehhez képest, a Pr leszögezi: „mindent megteszünk azért, hogy a *termőföld nemzeti hatáskörben és a gazdálkodó családok kezében maradjon*. … A természeti erőforrás-gazdálkodás nemzeti hatáskörben tartását, a természeti javak feletti önrendelkezés megtartását *nemzeti szuverenitásunk kulcselemének* tekintjük."(IV/1-2) Idevágó alaptétel: „a birtokpolitika középpontjába a *családi/egyéni gazdaságokat és azok társulásait* állítjuk." Az alkotmányozási folyamatban egyik fontos kérdés, hogy az *Alkotmány miképp adhat garanciát a föld közérdekű funkcióinak az érvényesítéséhez.*

A legfontosabb *alapelvek*, amelyek a földviszonyok közhatalmi rendezésénél hatékony alkotmányos védelmet kívánnak, a következők: == a földalap nemzeti vagyon minősége, == a föld közhasznú funkcióinak létszükségleti jellege, == a földérték és társadalmi használati értékének gyorsan növekvő súlya, == a földtulajdon különös szociális kötöttsége, == a társadalom fenntarthatóságának alapkövetelménye, miszerint a földtulajdon juttatásának és a föld birtoklásának az állam által irányított, ésszerű földkészlet-gazdálkodást kell szolgálnia. Ennek középpontjában a földalapnak elsősorban a magyar állampolgárok által birtoklása, a földnek a mai és a jövő nemzedékek számára mennyiségi és minőségi megőrzése áll, ami előfeltétele a vidék fennmaradásának, a vidéki táradalom és a hazai agrárnépesség életminősége javításának.

A FÖLD ALKOTMÁNYOS VÉDELMÉNEK JOGINTÉZMÉNYE

Két kérdéskört szükséges tisztázni. Egyik az állami földtulajdon köztulajdoni minősége. Másik az államterületet alkotó földnek – tulajdoni formájától függetlenül – nemzeti vagyonba tartozása.

1. A köztulajdon kérdésköre tágabb az állami földtulajdon jogintézményi megjelenítésénél, nemcsak amiatt, mert az állami földtulajdon maga is csak egyik részeleme az állami tulajdonnak. A *köztulajdon* ui. átfogja az *állami, az önkormányzati és a köztestületi tulajdont.* A földnél a köztulajdoni minőség lényeges alkotmányossági kérdéseket támaszt, hiszen döntő az állami földvagyonnal való rendelkezés szabályozása, e jogkör közjogi korlátai, a közérdek érvényesítésének, e körben a közérdekű földkészlet-gazdálkodásnak az alkotmányi garanciái.

Ami az *állami földtulajdont* illeti, lényeges, hogy a politikai döntéshozó egyfelől milyen sorsot szán a 2178 millió hektár meglévő állami földalapnak. Másfelől az

[1] Bár e kérdést e folyóiratban már érintettem, a jelen mondandóm megértéséhez utalnom kell újra a föld közfunkcióira. Eszerint a termőföld nemcsak termelőeszköz, amit a tőke szabad áramlása az elsajátítási magánérdekének alárendelt célrendszerben hasznosíthat, hanem egyidejűleg

• államterület, a szuverenitás természetföldrajzi, materiális tárgya, ezért az uniós tagállami lét döntő ismérve az államnak a területét alkotó földről való önrendelkezési képessége;

• a társadalmi lét alapja: az államnak a földtulajdon és a földhasználat közcélú rendeltetését biztosító, a közjót szolgáló hasznosítását célzó rendelkezési hatalmától, illetve terjedelmétől és korlátozottságától meghatározóan függ a népesség és az osztályszerkezet alakulása, a mezőgazdaságból élők aránya és szociális helyzete, a mezőgazdaság élelmiszer-termelő szerepének betöltése, a vidék és az egész társadalom életminősége;

• mivel szűkös közgazdasági jószág, egyik lényeges vonása, hogy az erőforrás-monopólium birtoklásával a földtulajdonon kívül állókat kizárja az elsajátításból, vagyis – más tulajdoni tárgyakhoz képest – hatalmi-politikai-uralmi tényező: „akié a föld, azé az ország." (*Kálti Márk*)

új történelmi helyzetben érvényt szerez-e annak a közérdekű értékelvnek, hogy „az állam a legjobb földtulajdonos", ami a meglévő állami földtulajdon lényeges növelését igényli, ugyanakkor az állami földtulajdon forgalomképességét általános érvénnyel kizárja, miközben biztosítja, hogy a közfunkciók teljesítéséhez kötött, rugalmas földhasználati jogcímekkel az élelmiszertermelést szolgáló, magánszemély gazdák az életképes mezőgazdasági üzemet megalapozó földekhez jussanak (25-50 évi és örökölhető tartós földhasználat, vállalkozói haszonbérlet stb.). E koncepció intézményi részleteit nemzetstratégiai tanulmányban fejtettem ki (*Tanka, 2009*).

Anélkül, hogy az állami földtulajdon köztulajdoni minőségének alkotmányos jelentőségét kisebbíteném, megjegyzem: az állami földtulajdonhoz fűződő közfunkciók *alkotmánymódosítás nélkül* is érvényesíthetők. Egyfelől ui. a *meglévő állami földtulajdon* megtartásához – tulajdoni forgalomképességének kizárásához – nincsen szükség törvényalkotásra vagy jogszabály-módosításra. A Magyar Államot a tulajdonára nézve éppen olyan *tulajdonosi önrendelkezés* illeti meg, mint bármely más jogalanyt, tehát saját döntésétől függ, hogy a földtulajdonát forgalomképtelenné nyilvánítja-e, avagy abból kinek, milyen feltételek alapján kíván tulajdont juttatni (*PTK 112. § /1/*).

Ez érvényes jogalap az állami földtulajdonnak akár közszolgálati, közösségi, akár kincstári vagyonná minősítéséhez, ami viszont a földhasználók bármely alanyi köre számára a földnek csak szigorúan számon kért közfunkciók teljesítése mellett, lekötött célvagyonként való juttatását engedi meg. Másfelől e jogalapot erősíti az Alkotmánybíróság gyakorlata, amely a tulajdonszerzés jogát nem tekinti alapjognak, ezért az állam szabadon döntheti el, hogy kíván-e bárkinek is tulajdont juttatni vagy sem.[2]

Más kérdés, hogy az értékalapú földpolitikának az adna alkotmányos garanciát, ha (legalább) a törvény, avagy az Alkotmány kiegészítése szavatolná a *kizárólagos állami földtulajdon elidegenítési tilalmát*.

2. A föld közfunkcióinak tényleges alkotmányossági kérdése, a Magyar Állam területét alkotó *föld nemzeti vagyon minősége*, a föld tulajdoni formájától és használójától függetlenül. E kérdésben az *Alkotmány kiegészítését* javaslom a következő normaszöveggel:

„A Magyar Állam területét alkotó termőföld, tulajdoni formájától függetlenül, a nemzet vagyona. Az állam, az államterületét alkotó földre fennálló, alkotmányos önrendelkezési joga alapján, valamennyi jogalanyra kiterjedően szabályozza és közérdekből korlátozhatja a termőföld-tulajdonszerzés és a földhasználat feltételeit."

Javaslatom *indokai* a következők:

2.1. Hatályos jogunk a nemzeti vagyon fogalmát két jogintézménynél használja. Egyrészt az *Alkotmány* 10. § (1) bekezdése szerint a Magyar Állam tulajdona nemzeti vagyon. Másrészt a *környezet védelmének* általános szabályairól szóló 1995. évi LIII. tv. (Ktv) preambuluma szerint „*a természeti örökség és a környezeti értékek a nemzeti vagyon részei*, amelyeknek megőrzése és védelme, minőségének javítása alapfeltétel az élővilág, az ember egészsége, életminősége szempontjából;..."

A fenti törvényhelyekből kitűnik egyfelől, hogy a *termőföld környezeti elemként* – mint a környezet- és természetvédelem tárgya – a tulajdoni formájától függetlenül *nemzeti vagyon*. Másfelől *alkotmányos vagyonjogi tárgyként* a termőföld csak

[2] A tulajdonhoz – így a földtulajdonhoz – való alapjog ui. nem terjed ki a tulajdonszerzésre. A tulajdonszerzés joga nem alapjog, nem érinti a jogképességnek az Alkotmány 56. §-ában biztosított alapjogát sem. Az Alkotmány 13. § csak a már megszerzett földtulajdont részesíti alapjogi védelemben, míg ez nem terjed ki a földtulajdonszerzésre. Az államnak nincs kötelezettsége arra, hogy a magánszemélyt tulajdonszerzéshez vagy tulajdon élvezetéhez segítse (*936/D/1997. AB határozat*).

akkor minősül nemzeti vagyonnak, ha *az állam tulajdonában* áll. Ugyanakkor a termőföldről szóló 1994: LV. tv. (Ftv) hatályos rendszerében a termőföld nemzeti vagyon jellege sem környezeti elemként, sem az állami földtulajdon tárgyaként nem jelenik meg.

2.2. A Magyar Állam területéhez tartozó termőföldnek a tulajdoni formájától függetlenül, általános érvénnyel nemzeti vagyonná minősítését a termőföld társadalom- és gazdaságfenntartó, közérdekű funkcióinak a közhatalmi érvényesítése teszi szükségessé. Miközben a tulajdon bármely tárgya funkciókhoz kötött, a *termőföld funkcióinál előtérbe lép a létszükségleteket kielégítő jellege és a közérdek érvényesítését igénylő, szociális kötöttsége*.

Az *Alkotmánybíróság* állandó gyakorlata figyelembe veszi a földtulajdon sajátos természeti és vagyoni jellemzőit: azt, hogy a föld véges jószág (természeti tárgyként korlátozott mértékben áll rendelkezésre, nem szaporítható, mással nem helyettesíthető), nélkülözhetetlen, megújulásra képes, különleges kockázatérzékenységű és alacsony a nyereséghozama. Mindezek „a földtulajdon különös szociális kötöttségét testesítik meg. Ezek a körülmények indokolhatják a tulajdonosi jogokkal szemben a közérdek érvényesítését." (*35/1994. /VI. 24./ AB határozat*)

Nem számolhatott viszont még az AB sem azzal, hogy a 21. század gyökeresen átalakuló életviszonyai miatt a *termőföldtulajdonszerzés és a földhasználat általános érvényű, közérdekű korlátozása a társadalmi-gazdasági-környezeti fenntarthatóság alapvető feltétele*. Ha a globális éghajlatváltozással és az egyes földrészeken felgyorsult társadalmi bomlással járó új népvándorlási hullámok betelepülési és földigényeit az állam nem tudja saját állampolgárai földszükségleteivel és a nemzetközi kötelezettségvállalásaival egyeztetni, továbbá az ésszerű földkészletgazdálkodás közérdekének nem szerez hatékonyan érvényt, úgy a *népesség fennmaradását is veszélyeztető*, súlyos társadalmi konfliktusokkal kell szembesülnie.

2.3. Az állampolgárokra és az ország területén élőkre háruló, a népesség létfeltételeit is fenyegető következményeken túl ez a – reálisan előre látható, tehát az *elővigyázatosság és a megelőzés* alapján kezelhető – helyzet egyidejűleg az állam alkotmányos kötelezettségének a teljesítését gátolhatja. A földtulajdonszerzés és a földhasználat feltételeibe való közhatalmi beavatkozás nélkül ugyanis – hosszabb távon – *fikcióvá válhat az Alkotmány előírása*, amely szerint „a Magyar Köztársaság állama védi az ország függetlenségét és területi épségét, valamint a nemzetközi szerződésekben rögzített határait" (5. §).

2.4. Az a jogi tény, hogy az Ftv a termőföld nemzeti vagyon minőségét az állami földtulajdonon kívül kiterjesztené az állam területéhez tartozó teljes termőföldalapra, annak bármely tulajdoni formája tekintetében, *két lényeges jogkövetkezménnyel* jár.

Egyfelől ez a birtokpolitikai államcélként meghatározott jogképességi státus a Magyar Állam javára nem keletkeztet dologi hatályú, vagyonjogi jogalanyiságot, vagyis *az állam a nem tulajdonában álló termőföldre nem gyakorolhat semmilyen tulajdonosi jogot*, tehát e körben nem illeti meg a PTK szerinti birtoklás, használat, a hasznok szedése és a rendelkezés. Ehelyett a termőföld nemzeti vagyon minősége az államnak arra teremt jogalapot, hogy a *földtulajdonszerzés és a földhasználat törvényi feltételeit,* bármely – belföldi, külföldi, uniós vagy az Európai Gazdasági Térséghez tartozó, természetes és szervezeti személyiségű – tulajdon esetében, a *közérdekű beavatkozás alkotmányos mércéje szerint korlátozza*.

Másfelől a földtulajdonszerzés és a földhasználat „nemzeti vagyon" címén, az állami közhatalom gyakorlásával megvalósu-

ló jogszabályi és közigazgatási korlátozása semmilyen tekintetben *nem sérti a földtulajdonhoz fűződő alkotmányos alapjogot*. A tulajdonhoz – így a földtulajdonhoz – való alapjog ugyanis nem terjed ki a tulajdonszerzésre. Ehhez képest az Alkotmány 13. § csak a már megszerzett földtulajdont részesíti alapjogi védelemben, míg ez a védelem nem terjed ki a földtulajdonszerzésre. Az államnak nincs kötelezettsége arra, hogy a magánszemélyt tulajdonszerzéshez vagy tulajdon élvezetéhez segítse (*936/D/1997. AB határozat*). Ez az általános tulajdoni elv még inkább érvényes a termőföld tulajdonszerzésénél, mivel itt a tulajdoni tárgy sajátosságai annak szociális kötöttségét és a közérdekű korlátozás igényét állítják előtérbe.

2.5. Az Alkotmánybíróság gyakorlatából eredően lényeges, hogy – mivel a földtulajdonszerzés közérdekű korlátozása nem minősül alapjogi sérelemnek – ez esetben *az alapjogi korlátozás szükségességi és arányossági mércéje sem irányadó a korlátozás alkotmányos minőségének megítélésekor.*[3] Ezzel szemben a földtulajdonszerzésnél – az idézett iránymutatás szerint a földbirtok-politika megvalósításánál – ez a mérce elesik, mert „…a jogkorlátozás elkerülhetetlenségét és a szóba jövő eszközök közül a legkevésbé korlátozó módszer választását csakis alapjog megsértése esetén követeli meg az Alkotmány”.[4]

Jelen esetben, a termőföld tulajdonszerzése és a használata tekintetében, az állam területéhez tartozó teljes földalapra, annak tulajdoni formájától függetlenül, a föld nemzeti vagyon minősége címén érvényesítendő, *közérdekű korlátozásoknak, tárgyilagos megítélés szerint fennálló, ésszerű indokai vannak, ezért azok összhangban állnak az Alkotmánnyal.* A földtulajdon korlátozásával szembeni alkotmányos védelem ugyanis feltételes és relatív, ami alapján az államnak mérlegelési joga van a földtulajdonjogba való beavatkozás tekintetében (*2299/B/1991. AB határozat*).

Az értékalapú földbirtok-politika meghatározása pedig – ennek egyik eszközeként a földtulajdoni korlátozás ésszerű, nem önkényes alkalmazása – az Országgyűlésre és a kormányra tartozik. Az alkotmánybírósági iránymutatás szerint „az alapjogsértés esetén kívül az Alkotmánybíróság e tekintetben csak akkor léphet közbe, ha ez a földbirtok-politika 'fogalmilag és nyilvánvalóan kizárná a piacgazdaság létét' (*21/1994. /IV. 16./ AB határozat*), vagy ha tárgyilagos mérlegelés szerint ésszerű indok nélkül korlátoz egyéb jogot.” (*35/1994. /VI. 24./ AB határozat 3. pontja*)

2.6. A *földtulajdonszerzés közhatalmi korlátozását alátámasztó ésszerű indokok* – amelyek alapján az Alkotmánybíróság 1994-ben az Ftv megalkotását az Alkotmánnyal összhangban állónak minősítette – 2011-ben a földviszonyok alakulásának két alaptényéhez kötődnek.

Egyfelől változatlan tény, hogy hazánkban valós földpiac 1994 óta és uniós tagságunk alapján sem alakult ki. A földtulajdonszerzés terén a jogi személyekre és a külföldi jogalanyokra érvényes közérdekű korlátozások (a szerzési tilalmak) 2014. május 1. napjáig jogszerűen fenntarthatók. Ezt az Európai Bizottság 2010. decemberi határozata külön megerősítette, amikor a „földmoratórium” derogációját, az átmeneti mentességünket a közösségi jognak e kérdésben kötelező alkalmazásával szemben 3 évvel meghosszabbí-

[3] Főszabályként ui. a tulajdonjog – mint alapjog – valamely elemének a korlátozása csak akkor jár a tulajdonjog – mint alkotmányos alapelv – korlátozásával, ha nem elkerülhetetlen, továbbá ha a korlátozás súlya az elérni kívánt célhoz képest aránytalan (*2299/B/1991. AB határozat*).

[4] *Sólyom László* alkotmánybíró párhuzamos indokolása a 35/1994. /VI. 24./ AB határozathoz.

totta.[5] Másfelől ennél lényegesebb, *új oka* van a korlátozott mennyiségű földalapra a kereslet piaci és nem piaci jellegű, hanem politikai igényként fellépő, robbanásszerű növekedésének. Ez a *migrációs népességcsoportoknak és különböző jogállású külföldieknek a betelepülési szándékával felmerülő földigénye*. A természeti adottságként eleve „korlátos föld-erőforrás" méltányos és közérdekű újraelosztását az állami beavatkozás csak úgy biztosíthatja, ha az új igénylők tulajdonszerzését és földhasználatuk feltételeit – más hazai jogalanyokhoz viszonyítva hátrányos megkülönböztetés nélkül – a közcéloknak alárendelve, ésszerűen korlátozza.

2.7. A termőföld nemzeti vagyonná minősítése csak úgy töltheti be közérdekű rendeltetését, ha e jogintézmény *összhangban áll a közösségi joggal* és annak – a Csatlakozási Szerződésben kikötött, az átmeneti mentesség lejártával hatályba lépő – új rendelkezéseivel. Amint ezt más tanulmányban részletesen elemeztem, a föld nemzeti vagyon minősége nem sérti a tőke szabad áramlása kivételes korlátozhatóságának a feltételrendszerét és nem ütközik a Csatlakozási Szerződés ún. súlyosítási tilalmába sem. Ez a jogintézmény szilárd jogalapot adhat az állam közhatalmi jogosultságára a földtulajdonszerzés és a földhasználat feltételeinek közérdekű korlátozásánál, ami nem mellőzhető a 21. század értékalapú birtokpolitikájának a megteremtéséhez. Hogy csak két alapintézményre utaljak: a *mezőgazdasági üzemszabályozásról* készülő törvény épp a föld nemzeti vagyon minősége alapján kezdhet a nagybirtokrendszer közcélú szervezeti átalakításába, másfelől ugyanez a jogalap törhet utat a földvédelemben a termőföldek mennyiségi és minőségi megőrzésének a mai és a jövő nemzedékek számára. Meggyőződésem, hogy hazánk, mint uniós tagállam, e jogintézménnyel követendő értékmintát adhat más országoknak is a fenntarthatóság alkotmányos védelmére.

FORRÁSMUNKÁK JEGYZÉKE

(1) Lovelock, J. (2006): The revenge of Gaia. Basic Books, 2006, July 3. 176. p. – (2) Oláh J. (2006): Környezetgazdálkodás. IV. Erőforrás-gazdálkodás. Szarvas, 1-278. pp. – (3) Tanka E. (2009): A nemzeti megmaradás programja földügyben. In: Püski K.: Magyar nemzetstratégia 2. Karácsony, 636-641. pp.

[5] A gazdasági szempontokon túl a magyar földpiacon a közérdekű korlátozások további három évre kiterjesztésénél lényeges az e kérdésben irányadó közösségi jogalap. A közösségi jogban ui. az *általános egyenlőség és a jogegyenlőség* az Európai Közösség Bírósága által is elismert *alapjog*, amelyet az EKB gyakorlata piaci viszonyoknál – a Lisszaboni Szerződés által is fenntartott Római Szerződés (RSZ) 4. cikke alapján – kiterjeszt *az azonos versenyfeltételek biztosításának a követelményére is*.

TARTALOM

Kardeván Endre: Gondolatok a magyar élelmiszerlánc kibontakozási lehetőségeiről....2

TANULMÁNY

Popp József – Juhász Anikó: Az élelmiszerlánc szereplői közötti kapcsolatok hazánkban 8

Kis Krisztián – Szekeresné Köteles Rita: A helyi akciócsoportok működése egy országos felmérés tükrében 19

Urfi Péter – Kormosné Koch Krisztina: Az ökológiai gazdálkodás költség-jövedelem viszonyai 28

Beke Judit – Forgács Anna – Tarján Tamás: Európai uniós országcsoportok mezőgazdasági teljesítményének összehasonlító vizsgálata 39

VITA

Kapronczai István: A földbirtok-politika lehetséges irányai (Az eddigi vita összefoglalása) 52

Tanka Endre: Hogyan érvényesítheti az alkotmány a föld közfunkcióit? 70

Magda Sándor – Marselek Sándor: Nemzeti kincsünk a vidék! 76

Horváth Gábor – Paragi Márton: Az egykulcsos személyi jövedelemadó várható hatásai az agrárfoglalkoztatásra 87

Fertő Imre: Van-e jövője az agrárgazdaságtannak mint önálló tudománynak? 97

SZEMLE

Széles Gyula: Marketing a hagyományos és tájjellegű élelmiszerek piacán (könyvismertetés).....104

KRÓNIKA

Varga Gyula: Szolgálat és szabadság – Erdei Ferenc centenáriumi emlékülése a Magyar Tudományos Akadémián.....107

Romány Pál: Miniszterek közös vacsorája a Vajdahunyadvárban..... 119

Tisztelt Olvasónk!.....52

Felhívás angol nyelvű különkiadásra!.....103

Summary 122

Contents.....128